

शालेय विद्यार्थ्यांवर मोबाईलचा होणारा नकारात्मक, सकारात्मक परिणाम

श्री. दत्तात्रय सुब्राव गुंजाळ

(प्राथमिक पदवीधर शिक्षक)

शाळा: जिल्हा परिषद प्रशाला ता. भूम, जि. धाराशिव.

सारांश :

आजच्या डिजिटल युगात मोबाईल हे विद्यार्थ्यांसाठी एक महत्वाचे साधन बनले आहे. मोबाईलच्या योग्य वापरामुळे विद्यार्थ्यांना ऑनलाइन शिक्षण, नवीन माहिती, शैक्षणिक ॲप्स आणि विविध ज्ञानस्रोतांचा लाभ मिळतो. तसेच तंत्रज्ञानाचे ज्ञान वाढण्यास आणि सर्जनशील कौशल्ये विकसित होण्यास मदत होते. परंतु मोबाईलचा अतिरेक वापर विद्यार्थ्यांसाठी हानिकारक ठरू शकतो. जास्त वेळ मोबाईल वापरल्यामुळे अभ्यासाकडे दुर्लक्ष, वेळेचा अपव्यय, मोबाईलचे

व्यसन, डोळ्यांवर ताण, झोपेच्या समस्या आणि सामाजिक संवाद कमी होण्यासारखे नकारात्मक परिणाम दिसून येतात. म्हणून विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा वापर मर्यादित, सुरक्षित आणि योग्य कारणांसाठी करणे आवश्यक आहे. पालक व शिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली मोबाईलचा उपयोग केल्यास तो शिक्षणासाठी उपयुक्त साधन ठरू शकतो. आजच्या डिजिटल युगात मोबाईल हे विद्यार्थ्यांसाठी एक महत्वाचे साधन बनले आहे. मोबाईलच्या योग्य वापरामुळे विद्यार्थ्यांना ऑनलाइन शिक्षण, नवीन माहिती, शैक्षणिक ॲप्स आणि विविध ज्ञानस्रोतांचा लाभ मिळतो. तसेच तंत्रज्ञानाचे ज्ञान वाढण्यास आणि सर्जनशील कौशल्ये विकसित होण्यास मदत होते. परंतु मोबाईलचा अतिरेक वापर विद्यार्थ्यांसाठी हानिकारक ठरू शकतो. जास्त वेळ मोबाईल वापरल्यामुळे अभ्यासाकडे दुर्लक्ष, वेळेचा अपव्यय, मोबाईलचे व्यसन, डोळ्यांवर ताण, झोपेच्या समस्या आणि सामाजिक संवाद कमी होण्यासारखे नकारात्मक परिणाम दिसून येतात. म्हणून विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा वापर मर्यादित, सुरक्षित आणि योग्य कारणांसाठी करणे आवश्यक आहे. पालक व शिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली मोबाईलचा उपयोग केल्यास तो शिक्षणासाठी उपयुक्त साधन ठरू शकतो.

प्रस्तावना :

आजच्या विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या युगात मोबाईल फोन हे प्रत्येकाच्या जीवनातील एक महत्वाचे साधन बनले आहे. विशेषतः शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये मोबाईलचा वापर मोठ्या प्रमाणात वाढला आहे. शिक्षण, माहिती मिळवणे, संवाद साधणे आणि नवीन कौशल्ये शिकणे यासाठी मोबाईलचा उपयोग होतो. ऑनलाइन शिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना अभ्यासासाठी अनेक

संधी उपलब्ध झाल्या आहेत. मात्र, मोबाईलचा अतिरेक किंवा चुकीचा वापर विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीवर, आरोग्यावर आणि सामाजिक जीवनावर नकारात्मक परिणाम करू शकतो. त्यामुळे मोबाईलचा योग्य, मर्यादित आणि जबाबदारीने वापर करणे आवश्यक आहे. या विषयाच्या माध्यमातून शालेय विद्यार्थ्यांवर मोबाईलचे होणारे सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम समजून घेण्याचा प्रयत्न केला आहे. आजच्या आधुनिक आणि तंत्रज्ञानाच्या युगात मोबाईल फोन हे मानवी जीवनातील एक अत्यंत महत्वाचे साधन बनले आहे. मोबाईलचा वापर केवळ संवाद साधण्यासाठीच नाही तर शिक्षण, माहिती मिळवणे, मनोरंजन आणि विविध कामांसाठी मोठ्या प्रमाणात केला जातो. शालेय विद्यार्थ्यांच्या जीवनातही मोबाईलचा प्रभाव दिवसेंदिवस वाढत आहे. इंटरनेटच्या मदतीने विद्यार्थी जगभरातील माहिती सहज मिळवू शकतात. ऑनलाइन वर्ग, शैक्षणिक व्हिडिओ, ई-पुस्तके आणि अभ्यासाशी संबंधित विविध ॲप्स यामुळे विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणात मोबाईल उपयुक्त ठरत आहे. मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांना नवीन गोष्टी शिकण्याची संधी मिळते आणि त्यांच्यात तंत्रज्ञान वापरण्याचे कौशल्य विकसित होते. तसेच गृहपाठ, प्रकल्प आणि संशोधनासाठी आवश्यक माहिती मिळवणे सोपे झाले आहे. परंतु मोबाईलचा वाढता आणि अनियंत्रित वापर विद्यार्थ्यांसाठी चिंतेचा विषय ठरत आहे. अनेक विद्यार्थी अभ्यासाऐवजी गेम्स, सोशल मीडिया आणि इतर मनोरंजनाच्या साधनांमध्ये जास्त वेळ घालवतात. त्यामुळे त्यांच्या अभ्यासावर, आरोग्यावर आणि मानसिकतेवर परिणाम होऊ शकतो. जास्त वेळ मोबाईल वापरल्यामुळे डोळ्यांवर ताण, झोपेच्या समस्या आणि शारीरिक हालचाली कमी होण्यासारख्या अडचणी निर्माण होतात. तसेच मोबाईलच्या अयोग्य वापरामुळे वेळेचा अपव्यय होतो आणि सामाजिक संबंधांवरही परिणाम होऊ शकतो. म्हणून मोबाईलचा वापर योग्य उद्देशासाठी, मर्यादित वेळेत आणि जबाबदारीने करणे आवश्यक आहे. पालक, शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांनी मोबाईलच्या वापराबाबत जागरूक राहणे गरजेचे आहे. मोबाईल हे एक उपयुक्त साधन आहे, परंतु त्याचा योग्य वापर केल्यासच त्याचे फायदे मिळू शकतात. या अभ्यासामध्ये शालेय विद्यार्थ्यांवर मोबाईलचा होणारा सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम यांचा सविस्तर विचार करण्यात येणार आहे.

पूर्व साहित्याचा अभ्यास :

शालेय विद्यार्थ्यांवर मोबाईलच्या वापराचा होणारा परिणाम समजून घेण्यासाठी यापूर्वी अनेक संशोधकांनी विविध अभ्यास केले आहेत. पूर्व साहित्याच्या अभ्यासातून असे दिसून येते की, मोबाईल आणि डिजिटल तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणासाठी उपयुक्त ठरतो. अनेक अभ्यासांमध्ये ऑनलाइन शिक्षण, शैक्षणिक ॲप्स, डिजिटल पुस्तके आणि इंटरनेटच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांचे ज्ञान वाढण्यास मदत होत असल्याचे नमूद केले आहे. मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांना अभ्यासाशी संबंधित माहिती सहज उपलब्ध होते आणि नवीन कौशल्ये विकसित करण्याची संधी मिळते. तसेच काही संशोधनांमध्ये मोबाईलच्या अतिरेकी वापरामुळे विद्यार्थ्यांवर होणाऱ्या नकारात्मक परिणामांचाही उल्लेख करण्यात आला आहे. जास्त वेळ मोबाईल वापरल्यामुळे अभ्यासातील लक्ष कमी होणे, वेळेचा अपव्यय, मोबाईलचे व्यसन, झोपेच्या समस्या, डोळ्यांवर ताण आणि शारीरिक हालचाली कमी होणे यांसारख्या समस्या निर्माण होऊ शकतात. सोशल मीडिया आणि मनोरंजनाच्या साधनांचा अतिवापर विद्यार्थ्यांच्या मानसिक व सामाजिक विकासावर परिणाम करू शकतो. पूर्व साहित्याच्या अभ्यासावरून असे स्पष्ट होते की, मोबाईल हे विद्यार्थ्यांसाठी फायदेशीर तसेच हानिकारक साधन ठरू शकते. त्याचा परिणाम मुख्यतः विद्यार्थ्यांच्या वापरण्याच्या पद्धतीवर आणि वेळेच्या नियोजनावर अवलंबून असतो. त्यामुळे मोबाईलचा शैक्षणिक व मर्यादित वापर करण्यासाठी पालक, शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांमध्ये जागरूकता निर्माण करणे आवश्यक आहे.

संशोधन उद्दिष्टे :

- शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये मोबाईल वापरण्याचे प्रमाण आणि त्याच्या वापराच्या पद्धतींचा अभ्यास करणे.
- विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक जीवनावर मोबाईलच्या वापराचा होणारा सकारात्मक परिणाम समजून घेणे.
- मोबाईलच्या अतिरेकी वापरामुळे विद्यार्थ्यांच्या अभ्यास, आरोग्य आणि सामाजिक जीवनावर होणाऱ्या नकारात्मक परिणामांचा अभ्यास करणे.
- मोबाईलचा वापर विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानवृद्धी, सर्जनशीलता आणि तंत्रज्ञान कौशल्यांच्या विकासासाठी कसा उपयुक्त ठरतो हे जाणून घेणे.
- विद्यार्थ्यांमध्ये मोबाईल वापराबाबत असलेल्या सवयी, वेळेचे नियोजन आणि जागरूकतेचा अभ्यास करणे.
- मोबाईलच्या योग्य आणि सुरक्षित वापराबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी उपाय सुचवणे.
- पालक आणि शिक्षकांची विद्यार्थ्यांच्या मोबाईल वापराबाबतची भूमिका समजून घेणे.
- मोबाईलचा संतुलित व जबाबदारीने वापर केल्यास विद्यार्थ्यांच्या विकासावर होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास करणे.

मोबाईलचे सकारात्मक परिणाम :

आजच्या डिजिटल युगात मोबाईल हे विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणासाठी एक महत्वाचे साधन बनले आहे. शालेय विद्यार्थ्यांना मोबाईलच्या माध्यमातून विविध प्रकारचे ज्ञान सहज उपलब्ध होते. इंटरनेटच्या मदतीने विद्यार्थी अभ्यासाशी संबंधित माहिती, शैक्षणिक व्हिडिओ, ई-पुस्तके आणि ऑनलाइन अभ्यासक्रमांचा लाभ घेऊ शकतात. मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांना अवघड विषय समजून घेण्यासाठी विविध शैक्षणिक ॲप्स आणि डिजिटल साधनांचा उपयोग करता येतो. ऑनलाइन वर्गांमुळे विद्यार्थ्यांना घरबसल्या शिक्षण घेण्याची संधी मिळते. मोबाईलच्या वापरामुळे विद्यार्थ्यांची माहिती शोधण्याची क्षमता वाढते आणि त्यांच्यात स्व-अध्ययनाची सवय निर्माण होते. तसेच नवीन तंत्रज्ञानाची ओळख झाल्यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये डिजिटल कौशल्ये विकसित होतात. मोबाईलच्या मदतीने विद्यार्थी आपले प्रकल्प, सादरीकरणे आणि शैक्षणिक कामे अधिक प्रभावीपणे पूर्ण करू शकतात. विविध शैक्षणिक व्हिडिओ, ऑनलाइन चाचण्या आणि सराव प्रश्नांमुळे विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासात सुधारणा होते. मोबाईलमुळे शिक्षक, विद्यार्थी आणि पालक यांच्यात संवाद साधणे सोपे झाले आहे. विद्यार्थ्यांना जगभरातील नवीन घडामोडी, संशोधन आणि माहिती काही क्षणांत मिळू शकते. मोबाईलचा योग्य वापर केल्यास विद्यार्थ्यांची सर्जनशीलता, विचारशक्ती आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता वाढण्यास मदत होते. तसेच भाषाशिक्षण, कौशल्य विकास आणि नवीन गोष्टी शिकण्यासाठी मोबाईल उपयुक्त ठरतो. मोबाईल हे केवळ मनोरंजनाचे साधन नसून शिक्षणाचे प्रभावी माध्यम देखील आहे. मात्र त्याचा वापर योग्य वेळेत आणि योग्य उद्देशाने करणे आवश्यक आहे. मर्यादित आणि जबाबदारीने वापर केल्यास मोबाईल शालेय विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी फायदेशीर ठरू शकतो.

शैक्षणिक मदत

मोबाईल हे शालेय विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षणाचे एक उपयुक्त साधन ठरले आहे. मोबाईलच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना अभ्यासाशी संबंधित विविध माहिती सहज आणि जलद मिळू शकते. ऑनलाइन वर्ग, शैक्षणिक ॲप्स, ई-पुस्तके, व्हिडिओ लेक्चर्स आणि डिजिटल अभ्यास साहित्य यांचा उपयोग करून विद्यार्थी आपले ज्ञान वाढवू शकतात. अवघड विषय समजून घेण्यासाठी विविध उदाहरणे, चित्रे आणि स्पष्टीकरणात्मक व्हिडिओंची मदत मिळते. मोबाईलच्या साहाय्याने विद्यार्थी गृहपाठ, प्रकल्प आणि संशोधनासाठी आवश्यक माहिती शोधू शकतात. तसेच ऑनलाइन चाचण्या व सराव प्रश्नांमुळे विद्यार्थ्यांना

स्वतःचे मूल्यमापन करता येते. मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांना स्व-अध्ययनाची सवय लागते आणि नवीन कौशल्ये शिकण्याची संधी मिळते. योग्य वापर केल्यास मोबाईल हे विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीसाठी प्रभावी आणि उपयुक्त साधन ठरू शकते.

ज्ञानवृद्धी :

मोबाईलच्या योग्य वापरामुळे शालेय विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानवृद्धीस मोठी मदत होते. आजच्या डिजिटल युगात मोबाईलच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना जगभरातील विविध विषयांची माहिती सहज आणि जलद मिळू शकते. इंटरनेटच्या मदतीने विद्यार्थी विज्ञान, गणित, भाषा, इतिहास, भूगोल आणि इतर विषयांशी संबंधित नवीन माहिती मिळवू शकतात. विविध शैक्षणिक संकेतस्थळे, ऑनलाइन अभ्यासक्रम, ई-पुस्तके आणि माहितीपूर्ण व्हिडिओ यांच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांचे ज्ञान अधिक व्यापक होते. मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांना पाठ्यपुस्तकांव्यतिरिक्त अतिरिक्त माहिती मिळते, ज्यामुळे त्यांची समज आणि विचार करण्याची क्षमता वाढते. नवीन शोध, तंत्रज्ञान, जगातील घडामोडी आणि विविध संस्कृती यांची माहिती विद्यार्थ्यांना मोबाईलच्या माध्यमातून मिळू शकते. तसेच विविध प्रश्नांची उत्तरे शोधण्याची सवय विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण होते. मोबाईलच्या वापरामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये स्व-अध्ययनाची वृत्ती विकसित होते आणि ते स्वतःच्या आवडीच्या विषयांमध्ये अधिक ज्ञान मिळवू शकतात. शैक्षणिक ॲप्स, ऑनलाइन चाचण्या आणि डिजिटल साधनांमुळे विद्यार्थ्यांच्या शिकण्याच्या प्रक्रियेत सुधारणा होते. मोबाईलच्या साहाय्याने विद्यार्थी नवीन कौशल्ये शिकू शकतात आणि आपल्या सर्जनशीलतेचा विकास करू शकतात. योग्य मार्गदर्शन आणि मर्यादित वापर केल्यास मोबाईल हे विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानाचा विस्तार करणारे प्रभावी माध्यम ठरते. त्यामुळे मोबाईलचा उपयोग केवळ मनोरंजनासाठी न करता ज्ञानवृद्धी आणि शैक्षणिक विकासासाठी करणे आवश्यक आहे.

संवाद सुलभता :

मोबाईलमुळे शालेय विद्यार्थ्यांसाठी संवाद साधणे अधिक सोपे आणि जलद झाले आहे. मोबाईलच्या माध्यमातून विद्यार्थी शिक्षक, मित्र आणि पालकांशी सहज संपर्क साधू शकतात. अभ्यासाशी संबंधित शंका, माहिती आणि आवश्यक सूचना त्वरित मिळवण्यासाठी मोबाईल उपयुक्त ठरतो. ऑनलाइन शिक्षणाच्या काळात विद्यार्थ्यांना शिक्षकांशी जोडून ठेवण्यात मोबाईलने महत्त्वाची भूमिका बजावली आहे. विविध संदेशवहन साधने आणि व्हिडिओ कॉलच्या माध्यमातून विद्यार्थी दूर असलेल्या व्यक्तींशीही संवाद साधू शकतात. मोबाईलमुळे शाळेतील सूचना, गृहपाठ, प्रकल्प आणि परीक्षेशी संबंधित माहिती विद्यार्थ्यांपर्यंत लवकर पोहोचते. तसेच गटचर्चा, ऑनलाइन अभ्यास गट आणि शैक्षणिक संवाद यासाठी मोबाईलचा उपयोग केला जातो. विद्यार्थ्यांना आपल्या अडचणी शिक्षकांपर्यंत पोहोचवणे आणि मार्गदर्शन मिळवणे सोपे होते. मोबाईलच्या माध्यमातून पालक आपल्या मुलांच्या शिक्षणाची माहिती घेऊ शकतात आणि त्यांच्याशी सतत संपर्कात राहू शकतात. आपत्कालीन परिस्थितीत मोबाईल हे सुरक्षिततेचे महत्त्वाचे साधन ठरते. योग्य वापर केल्यास मोबाईल विद्यार्थ्यांच्या संवाद कौशल्यात सुधारणा करण्यास मदत करतो. तसेच विविध लोकांशी संपर्क वाढल्यामुळे विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढतो. मात्र संवादासाठी मोबाईलचा वापर मर्यादित आणि योग्य पद्धतीने करणे आवश्यक आहे. मोबाईलचा संतुलित वापर केल्यास तो विद्यार्थ्यांसाठी प्रभावी संवादाचे साधन बनू शकतो.

तंत्रज्ञानाचे ज्ञान :

आजच्या आधुनिक युगात तंत्रज्ञानाचे ज्ञान विद्यार्थ्यांसाठी अत्यंत आवश्यक झाले आहे. मोबाईलच्या वापरामुळे शालेय विद्यार्थ्यांना नवीन तंत्रज्ञानाची ओळख सहजपणे होते. मोबाईलच्या माध्यमातून विद्यार्थी इंटरनेट, विविध डिजिटल साधने,

शैक्षणिक ॲप्स आणि ऑनलाइन माध्यमांचा वापर शिकतात. यामुळे त्यांच्यामध्ये डिजिटल कौशल्ये विकसित होतात आणि भविष्यातील तांत्रिक आव्हानांना सामोरे जाण्याची क्षमता वाढते. मोबाईलच्या मदतीने विद्यार्थी संगणक, इंटरनेट, ऑनलाइन माहिती शोधणे आणि डिजिटल व्यवहार यासारख्या गोष्टी समजू शकतात. विविध शैक्षणिक ॲप्स आणि तंत्रज्ञानावर आधारित साधनांचा वापर करून विद्यार्थी नवीन गोष्टी शिकू शकतात. मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये संशोधन करण्याची, माहितीचे विश्लेषण करण्याची आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता विकसित होते. तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर केल्याने विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशील विचारांना चालना मिळते. तसेच डिजिटल प्रकल्प, सादरीकरणे आणि ऑनलाइन शिक्षणाच्या माध्यमातून त्यांचे तांत्रिक कौशल्य वाढते. मोबाईल विद्यार्थ्यांना बदलत्या तंत्रज्ञानाशी जोडून ठेवतो आणि त्यांना आधुनिक जगाशी जुळवून घेण्यास मदत करतो. भविष्यातील शिक्षण आणि रोजगाराच्या दृष्टीने तंत्रज्ञानाचे ज्ञान विद्यार्थ्यांसाठी उपयुक्त ठरते. मात्र, तंत्रज्ञानाचा वापर योग्य मार्गदर्शनाखाली आणि मर्यादित प्रमाणात करणे आवश्यक आहे. मोबाईलचा जबाबदारीने वापर केल्यास तो विद्यार्थ्यांच्या तांत्रिक ज्ञानवृद्धीसाठी एक प्रभावी साधन ठरू शकतो.

सर्जनशीलतेला चालना :

मोबाईलचा योग्य वापर केल्यास शालेय विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशीलतेला मोठ्या प्रमाणात चालना मिळते. मोबाईलच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना नवीन कल्पना, माहिती आणि विविध प्रकारचे ज्ञान मिळते, ज्यामुळे त्यांच्या विचार करण्याच्या क्षमतेचा विकास होतो. विविध शैक्षणिक ॲप्स, चित्रफिती, डिजिटल साधने आणि ऑनलाइन माध्यमांच्या मदतीने विद्यार्थी नवीन गोष्टी शिकू शकतात. मोबाईलच्या सहाय्याने विद्यार्थी फोटो, व्हिडिओ, सादरीकरणे, प्रकल्प आणि विविध कलात्मक निर्मिती तयार करू शकतात. यामुळे त्यांच्यात कल्पनाशक्ती, नवकल्पना आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता वाढते. विद्यार्थ्यांना आपल्या आवडीच्या क्षेत्रात नवीन प्रयोग करण्याची संधी मोबाईलमुळे मिळते. चित्रकला, लेखन, भाषाशिक्षण, कोडिंग, संगीत आणि इतर कौशल्ये शिकण्यासाठी मोबाईल उपयुक्त ठरतो. डिजिटल साधनांचा वापर करून विद्यार्थी आपले विचार प्रभावीपणे मांडू शकतात. मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांना जगभरातील सर्जनशील कामांची माहिती मिळते आणि त्यातून प्रेरणा घेता येते. विविध ऑनलाइन स्पर्धा, शैक्षणिक उपक्रम आणि प्रकल्पांमध्ये सहभागी होण्यासाठी मोबाईल मदत करतो. योग्य मार्गदर्शनाखाली मोबाईलचा वापर केल्यास विद्यार्थ्यांच्या कल्पकतेला आणि आत्मविश्वासाला चालना मिळते. मोबाईल हे केवळ मनोरंजनाचे साधन नसून विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशील विकासासाठी एक प्रभावी माध्यम आहे. मात्र, त्याचा वापर मर्यादित आणि शैक्षणिक उद्देशाने करणे आवश्यक आहे. जबाबदारीने वापर केल्यास मोबाईल विद्यार्थ्यांच्या प्रतिभेला वाव देऊन त्यांच्या सर्वांगीण विकासास मदत करू शकतो.

वेळेची बचत :

मोबाईलच्या योग्य वापरामुळे शालेय विद्यार्थ्यांचा वेळ वाचण्यास मदत होते. आजच्या डिजिटल युगात विद्यार्थ्यांना अभ्यासासाठी आवश्यक असलेली माहिती मोबाईलच्या माध्यमातून काही क्षणांत मिळू शकते. पुस्तकांमध्ये किंवा इतर साधनांमध्ये शोधण्यात लागणारा वेळ मोबाईलमुळे कमी होतो. ऑनलाइन शैक्षणिक साधने, ई-पुस्तके, व्हिडिओ लेक्चर्स आणि शैक्षणिक ॲप्स यांच्या मदतीने विद्यार्थी कमी वेळेत अधिक माहिती मिळवू शकतात. गृहपाठ, प्रकल्प आणि अभ्यासाशी संबंधित माहिती शोधण्यासाठी मोबाईल उपयुक्त ठरतो. विद्यार्थ्यांना ऑनलाइन वर्ग, डिजिटल नोट्स आणि अभ्यास साहित्य सहज उपलब्ध होते, त्यामुळे त्यांचा वेळ वाचतो. विविध विषयांवरील माहिती पटकन मिळाल्यामुळे विद्यार्थ्यांना अभ्यासाचे नियोजन चांगल्या प्रकारे करता येते. मोबाईलच्या मदतीने विद्यार्थी परीक्षेची तयारी, सराव प्रश्न सोडवणे आणि पुनरावृत्ती करणे

अधिक सोपे करू शकतात. तसेच शिक्षकांशी संपर्क साधून आवश्यक मार्गदर्शन लवकर मिळवता येते. वेळेचे योग्य नियोजन करून मोबाईलचा वापर केल्यास विद्यार्थ्यांची कार्यक्षमता वाढते. प्रवासात किंवा रिकाम्या वेळेतही विद्यार्थी शैक्षणिक माहिती मिळवून त्याचा उपयोग करू शकतात. मोबाईलमुळे अनेक कामे जलद आणि सोप्या पद्धतीने पूर्ण होतात. त्यामुळे विद्यार्थ्यांचा वेळ वाचून तो इतर उपयुक्त कामांसाठी वापरता येतो. मात्र, वेळेची बचत होण्यासाठी मोबाईलचा वापर योग्य कारणांसाठी आणि मर्यादित प्रमाणात करणे आवश्यक आहे. जबाबदारीने वापर केल्यास मोबाईल हे विद्यार्थ्यांच्या वेळेचे योग्य व्यवस्थापन करण्यासाठी एक प्रभावी साधन ठरू शकते.

मोबाईलचे नकारात्मक परिणाम :

मोबाईलचा अतिरेकी आणि चुकीचा वापर शालेय विद्यार्थ्यांसाठी अनेक समस्या निर्माण करू शकतो. सतत मोबाईल वापरल्यामुळे विद्यार्थ्यांचे अभ्यासाकडे लक्ष कमी होऊ शकते आणि त्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीवर परिणाम होऊ शकतो. मोबाईल गेम्स, सोशल मीडिया आणि मनोरंजनाच्या साधनांमध्ये जास्त वेळ घालवल्यामुळे वेळेचा अपव्यय होतो. अनेक विद्यार्थ्यांना मोबाईल वापरण्याची सवय लागते आणि त्यामुळे मोबाईलचे व्यसन निर्माण होऊ शकते. जास्त वेळ स्क्रीनकडे पाहिल्यामुळे डोळ्यांवर ताण येणे, डोकेदुखी आणि झोपेच्या समस्या उद्भवू शकतात. मोबाईलच्या अतिवापरामुळे शारीरिक हालचाली कमी होतात आणि आरोग्यावर नकारात्मक परिणाम होऊ शकतो. सतत ऑनलाइन राहिल्यामुळे विद्यार्थ्यांचा प्रत्यक्ष संवाद कमी होऊन सामाजिक कौशल्यांवर परिणाम होऊ शकतो. इंटरनेटवरील अयोग्य माहिती किंवा चुकीच्या सामग्रीचा विद्यार्थ्यांवर वाईट प्रभाव पडू शकतो. मोबाईलच्या वापरामुळे एकाग्रता कमी होणे आणि अभ्यासातील रुची कमी होणे यांसारख्या समस्या निर्माण होऊ शकतात. तसेच मोबाईलवर अवलंबून राहिल्यामुळे विद्यार्थ्यांची स्वतः विचार करण्याची आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता कमी होऊ शकते. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा वापर मर्यादित, सुरक्षित आणि योग्य उद्देशाने करणे आवश्यक आहे.

अभ्यासावर परिणाम :

मोबाईलच्या वाढत्या वापरामुळे शालेय विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासावर नकारात्मक परिणाम होऊ शकतो. विद्यार्थी मोबाईलवर गेम्स, सोशल मीडिया, व्हिडिओ आणि इतर मनोरंजनाच्या गोष्टींमध्ये जास्त वेळ घालवतात, त्यामुळे अभ्यासासाठी आवश्यक वेळ कमी होतो. मोबाईलच्या सततच्या वापरामुळे विद्यार्थ्यांचे अभ्यासातील लक्ष विचलित होते आणि एकाग्रता कमी होते. गृहपाठ, वाचन आणि परीक्षेची तयारी याकडे दुर्लक्ष होण्याची शक्यता वाढते. मोबाईलवर जास्त अवलंबून राहिल्यामुळे विद्यार्थ्यांची स्वतः विचार करण्याची क्षमता आणि समस्या सोडवण्याचे कौशल्य कमी होऊ शकते. तसेच रात्री उशिरापर्यंत मोबाईल वापरल्यामुळे झोपेची कमतरता निर्माण होते, ज्याचा परिणाम अभ्यासाच्या गुणवत्तेवर होतो. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा वापर मर्यादित ठेवून त्याचा उपयोग प्रामुख्याने शैक्षणिक उद्देशांसाठी करणे आवश्यक आहे.

व्यसनाधीनता :

मोबाईलचा अतिवापर केल्यामुळे शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये मोबाईलची व्यसनाधीनता निर्माण होऊ शकते. सतत मोबाईल वापरण्याची सवय लागल्यामुळे विद्यार्थी अभ्यास, खेळ आणि इतर महत्वाच्या गोष्टींकडे दुर्लक्ष करू लागतात. गेम्स, सोशल मीडिया, व्हिडिओ आणि ऑनलाइन मनोरंजन यामुळे विद्यार्थ्यांचा बराच वेळ वाया जातो. मोबाईलपासून दूर राहिल्यास अस्वस्थ वाटणे, वारंवार मोबाईल तपासण्याची इच्छा होणे आणि त्यावर जास्त अवलंबून राहणे यांसारख्या समस्या निर्माण

होऊ शकतात. या सवयीमुळे विद्यार्थ्यांच्या एकाग्रतेवर, मानसिक आरोग्यावर आणि दैनंदिन जीवनशैलीवर परिणाम होतो. मोबाईलच्या व्यसनामुळे झोपेची कमतरता, अभ्यासातील घट आणि सामाजिक संवाद कमी होण्यासारखे परिणाम दिसून येतात. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा वापर मर्यादित वेळेत आणि योग्य कारणांसाठी करणे आवश्यक आहे. पालक व शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना मोबाईलच्या संतुलित वापराबाबत मार्गदर्शन करणे गरजेचे आहे.

आरोग्याच्या समस्या :

मोबाईलचा जास्त आणि सतत वापर केल्यामुळे शालेय विद्यार्थ्यांच्या आरोग्यावर नकारात्मक परिणाम होऊ शकतो. दीर्घकाळ मोबाईलच्या स्क्रीनकडे पाहिल्यामुळे डोळ्यांवर ताण येणे, डोळे दुखणे आणि दृष्टीशी संबंधित समस्या निर्माण होऊ शकतात. रात्री उशिरापर्यंत मोबाईल वापरल्यामुळे झोपेची गुणवत्ता कमी होते आणि थकवा जाणवू शकतो. सतत बसून मोबाईल वापरल्यामुळे शारीरिक हालचाली कमी होतात, ज्यामुळे लठ्ठपणा आणि शारीरिक तंदुरुस्तीवर परिणाम होऊ शकतो. मोबाईलच्या अतिवापरामुळे डोकेदुखी, मान व खांदेदुखी यांसारख्या समस्या उद्भवू शकतात. तसेच सतत ऑनलाइन राहण्यामुळे मानसिक ताण, चिडचिड आणि एकाग्रतेत कमतरता निर्माण होऊ शकते. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी मोबाईल वापरताना योग्य वेळेचे नियोजन करणे, स्क्रीन टाइम कमी ठेवणे आणि आरोग्याची काळजी घेणे आवश्यक आहे.

वेळेचा अपव्यय :

मोबाईलचा अतिरेकी वापर शालेय विद्यार्थ्यांच्या वेळेच्या व्यवस्थापनावर नकारात्मक परिणाम करू शकतो. अनेक विद्यार्थी अभ्यासासाठी दिलेला वेळ मोबाईल गेम्स, सोशल मीडिया, व्हिडिओ आणि इतर मनोरंजनाच्या साधनांमध्ये घालवतात. त्यामुळे महत्वाचा वेळ वाया जातो आणि अभ्यास, वाचन, खेळ व इतर उपयुक्त उपक्रमांसाठी पुरेसा वेळ मिळत नाही. मोबाईलवर सतत नवीन माहिती, संदेश आणि मनोरंजनाच्या गोष्टी पाहण्याची सवय लागल्यामुळे विद्यार्थ्यांचे लक्ष विचलित होते. वेळेचे योग्य नियोजन न केल्यास गृहपाठ, प्रकल्प आणि परीक्षेची तयारी अपूर्ण राहू शकते. मोबाईलच्या अनावश्यक वापरामुळे विद्यार्थ्यांची कार्यक्षमता कमी होते आणि दैनंदिन दिनक्रमावर परिणाम होतो. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा वापर मर्यादित ठेवून आपला वेळ अभ्यास, कौशल्य विकास आणि इतर सकारात्मक कार्यांसाठी वापरणे आवश्यक आहे.

अयोग्य माहितीचा धोका :

मोबाईल आणि इंटरनेटच्या अतिवापरामुळे शालेय विद्यार्थ्यांना अयोग्य किंवा चुकीची माहिती मिळण्याचा धोका वाढतो. इंटरनेटवर उपलब्ध असलेली प्रत्येक माहिती योग्य आणि विश्वासाह असेलच असे नाही. विद्यार्थी कोणतीही माहिती तपासणी न करता स्वीकारल्यास त्यांच्या ज्ञानावर चुकीचा परिणाम होऊ शकतो. सोशल मीडिया, विविध वेबसाइट्स आणि ऑनलाइन माध्यमांवर अफवा, चुकीच्या बातम्या किंवा दिशाभूल करणारी माहिती आढळू शकते. अशा माहितीचा विद्यार्थ्यांच्या विचारसरणीवर आणि निर्णयक्षमतेवर नकारात्मक परिणाम होऊ शकतो. तसेच अयोग्य सामग्री पाहिल्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आणि सामाजिक विकासावर परिणाम होऊ शकतो. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी इंटरनेटवरील माहितीचा वापर करताना सावधगिरी बाळगणे आवश्यक आहे. पालक आणि शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना विश्वासाह स्रोतांमधून माहिती मिळवण्याचे आणि योग्य-अयोग्य माहिती ओळखण्याचे मार्गदर्शन करणे गरजेचे आहे. मोबाईलचा जबाबदारीने आणि योग्य पद्धतीने वापर केल्यास अयोग्य माहितीच्या धोक्यापासून बचाव करता येतो.

आव्हाने आणि विचार :

आजच्या तंत्रज्ञानाच्या युगात मोबाईल हा शालेय विद्यार्थ्यांच्या जीवनाचा एक महत्त्वाचा भाग बनला आहे. मोबाईलमुळे शिक्षण, माहिती मिळवणे आणि संवाद साधणे सोपे झाले असले तरी त्याच्या वापरासोबत अनेक आव्हानेही निर्माण झाली आहेत. विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा योग्य आणि संतुलित वापर करणे हे एक मोठे आव्हान आहे. मोबाईलचा अतिरेकी वापर केल्यामुळे अभ्यासावर परिणाम होणे, वेळेचा अपव्यय, व्यसनाधीनता आणि आरोग्याच्या समस्या यांसारख्या अडचणी निर्माण होतात. सोशल मीडिया, ऑनलाइन गेम्स आणि मनोरंजनाच्या साधनांमुळे विद्यार्थ्यांचे लक्ष विचलित होऊ शकते. इंटरनेटवरील अयोग्य माहिती आणि चुकीच्या सामग्रीपासून विद्यार्थ्यांचे संरक्षण करणे आवश्यक आहे. दुसरीकडे, मोबाईलचा योग्य वापर केल्यास तो शिक्षणासाठी प्रभावी साधन ठरतो. ऑनलाइन शिक्षण, डिजिटल अभ्यास साहित्य, नवीन कौशल्ये शिकणे आणि ज्ञानवृद्धी यासाठी मोबाईल उपयुक्त ठरतो. विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा वापर केवळ गरजेपुरता आणि शैक्षणिक उद्देशाने करणे आवश्यक आहे. पालक आणि शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना मोबाईलच्या योग्य वापराबाबत मार्गदर्शन करणे महत्त्वाचे आहे. विद्यार्थ्यांमध्ये वेळेचे नियोजन, डिजिटल शिस्त आणि जबाबदारीची भावना निर्माण करणे गरजेचे आहे. मोबाईलचा वापर करताना त्याचे फायदे आणि तोटे समजून घेणे आवश्यक आहे. तंत्रज्ञानाचा स्वीकार करताना मानवी मूल्ये, आरोग्य आणि शिक्षण यांचा समतोल राखणे महत्त्वाचे आहे. योग्य नियोजन आणि जागरूकतेच्या माध्यमातून मोबाईल हे विद्यार्थ्यांच्या विकासासाठी उपयुक्त साधन बनू शकते. त्यामुळे मोबाईलचा वापर हा समस्या नसून त्याचा अयोग्य वापर ही खरी समस्या आहे.

निष्कर्ष :

शालेय विद्यार्थ्यांच्या जीवनावर मोबाईलचा सकारात्मक तसेच नकारात्मक असा दोन्ही प्रकारचा परिणाम होत असल्याचे दिसून येते. मोबाईल हे आधुनिक तंत्रज्ञानाचे प्रभावी साधन असून त्याचा योग्य वापर केल्यास विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणासाठी मोठी मदत होऊ शकते. मोबाईलच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना ऑनलाइन शिक्षण, शैक्षणिक ॲप्स, ई-पुस्तके, विविध माहिती आणि नवीन कौशल्ये शिकण्याची संधी मिळते. यामुळे विद्यार्थ्यांचे ज्ञान वाढते, तंत्रज्ञानाची ओळख होते आणि सर्जनशीलतेला चालना मिळते. तसेच शिक्षक, मित्र आणि पालकांशी संवाद साधणे अधिक सोपे होते. परंतु मोबाईलचा अतिरेकी आणि चुकीचा वापर विद्यार्थ्यांसाठी हानिकारक ठरू शकतो. जास्त वेळ मोबाईल वापरल्यामुळे अभ्यासाकडे दुर्लक्ष, वेळेचा अपव्यय, मोबाईलचे व्यसन, आरोग्याच्या समस्या आणि सामाजिक संवादात घट यांसारखे नकारात्मक परिणाम दिसून येतात. इंटरनेटवरील अयोग्य माहितीचा धोका देखील विद्यार्थ्यांसाठी चिंतेचा विषय आहे. त्यामुळे मोबाईलचा वापर करताना योग्य नियोजन, मर्यादा आणि जबाबदारी आवश्यक आहे. पालक आणि शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना मोबाईलच्या योग्य वापराबाबत मार्गदर्शन करणे गरजेचे आहे. विद्यार्थ्यांनी मोबाईलचा उपयोग प्रामुख्याने शिक्षण, संशोधन आणि ज्ञानवृद्धीसाठी करावा. मोबाईल हे स्वतःमध्ये चांगले किंवा वाईट साधन नसून त्याचा वापर कसा केला जातो यावर त्याचे परिणाम अवलंबून असतात. योग्य आणि संतुलित वापर केल्यास मोबाईल विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी उपयुक्त ठरू शकतो. त्यामुळे तंत्रज्ञानाचा स्वीकार करताना त्याचा सकारात्मक उपयोग करून नकारात्मक परिणाम टाळणे ही काळाची गरज आहे.

संदर्भ :

1. कर्णिक, एस. (2020). शिक्षणातील तंत्रज्ञानाचा वापर आणि विद्यार्थ्यांवरील परिणाम. पुणे: शैक्षणिक प्रकाशन.
2. पाटील, आर. (2021). डिजिटल युगातील विद्यार्थी आणि मोबाईलचा प्रभाव. मुंबई: ज्ञानदीप प्रकाशन.

3. देशमुख, एम. (2019). शैक्षणिक तंत्रज्ञान आणि आधुनिक शिक्षण पद्धती. औरंगाबाद: विद्यार्थी प्रकाशन.
4. कुलकर्णी, पी. (2022). मोबाईल वापर आणि विद्यार्थ्यांचे मानसिक व सामाजिक आरोग्य. पुणे: विद्या प्रकाशन.
5. शर्मा, आर. (2020). Impact of Mobile Technology on School Students. New Delhi: Academic Publications.
6. इंटरनेट व डिजिटल शिक्षण विषयक लेख, संशोधन अहवाल आणि शैक्षणिक संकेतस्थळांवरील माहितीचा अभ्यास.
7. शालेय विद्यार्थ्यांच्या मोबाईल वापराच्या सवयी, अनुभव आणि परिणामांवर आधारित विविध संशोधन लेखांचा संदर्भ.
8. शिक्षण मंत्रालय, भारत सरकार यांचे डिजिटल शिक्षणाशी संबंधित अहवाल.
9. शैक्षणिक जर्नल्स, मासिके आणि वर्तमानपत्रांमधील तंत्रज्ञान व विद्यार्थ्यांशी संबंधित लेख.
10. शिक्षक, पालक आणि विद्यार्थ्यांच्या मतांच्या आधारे संकलित केलेली माहिती.